

V knjigi so izražena tudi Durkheimova negativna stališča. Tako trdi, da so dezintegrativne plati družbenega razvoja nekoliko širše od njegove teorije anomije, ki modernizacijo povezuje z njeno pojavitvijo. Tako pravi, da »alkoholizem razsaja zato, ker intenzivnejša kultura prebujajo potrebo po dražilih, in to človek zadovoljuje z alkoholom« (str. 76). To je primer tipičnega Durkheimovega razmišljanja, ki je oprto na določeno logiko. Z izrazom »razvitejša kultura« Durkheim verjetno meri na splošni družbeni razvoj (sicer tisto, kar se običajno imenuje kultura, imenuje »kolektivne predstave« oziroma »kolektivna zavest«). – Torej, ne samo modernizacija družbe v 18. in 19. stoletju, temveč celoten družbeni razvoj slabi stabilnost posameznika. Nikjer pa izrecno ne zapiše, da slabi tudi družbeno integracijo.

Podobno je njegovo razmišljanje o telesnemu kaznovanju. V primitivnih družbah naj ga ne bi bilo ali pa naj bi bilo redko. Šolska ustanova ga vpelje zaradi svoje organiziranosti, členjenosti in brezosebnosti. Sicer Durkheim dovoljuje telesno kaznovanje »le tako dolgo, dokler otrok ni drugega kot majhna žival« (str. 154). Na splošno velja, da do telesnega kaznovanja pride v okviru diferenciacije družbe, saj kompleksnost družbe lahko poraja tudi takšno družbeno odzivanje. Gre za drzne trditve, ki utegnejo biti logično smiselne, vendar ne vzdržijo izkustvenega preizkusa (morda to ni popolnoma netočno, kot je ugotovila Vera St. Erlich, ki je opravila tovrstna empirična

raziskovanja, 1964). Durkheimova sprtost s kasnejšimi empiričnimi dokazi velja zlasti za njegovo trditev iz doktorske disertacije, da je retributivno (strogo kaznovalno) pravo predhodilo restitutivnemu pravu (pogodbenemu, z odškodnino kot glavno vrsto kazni). Torej, pričujoča knjiga je zelo ilustrativna za Durkheimov način razmišljanja: označujejo ga drzne trditve, logično povezane in utemeljene ena z drugo. Ne vsebuje pa izkustvene utemeljitve.

Knjiga za slovenskega bralca sociologa, pedagoga in druge ni brez vrednosti. Žal so za slovenskega bralca v slovenščini nedosegljiva vsa Durkheimova temeljna dela, razen *Samo-mora*. Tudi občasne objave fragmentov ali člankov tega klasika ne morejo nadomestiti primanjkljaj prevodov njegovih glavnih del.

LITERATURA

Erlich, Vera St. (1964): *Porodica u transformacij: studija u tristotine jugoslovenskih sela*. Zagreb: Naprijed.

Matija JAN

Michel Foucault

Družbo je treba braniti: Predavanja na Collège de France (1975-1976)
Studia Humanitatis, Ljubljana 2015,
319 strani, 25.00 EUR
(ISBN 978-961-6798-58-7)

Vtis, ki ga bralec dobi ob branju klasičnega besedila *Družbo je treba braniti*, enem izmed sklopov predavanj, ki jih je Michel Foucault imel

na Collège de France od leta 1970 pa do svoje prezgodnje smrti 1984, bi najbolj opisali z besedo »zmedeno«. Bralec naj ne pričakuje rdeče niti, ki bi se vlekla od prve do zadnje črke besedila, saj so transkripcije predavanj v bistvu poročila raziskovanja, ki med snemanjem še poteka, ki ustvarja tematske stranpoti, zavrača hipoteze, postavlja nove in se tako nasploh razlikuje od forme knjige, ki v koherentno celoto povzame dane ugotovitve. Brez tega zavedanja lahko v celoti zgrešimo vsebino dela. Tako je glavna šibkost dela – tj. odsotnost rdeče niti – tudi ena od njegovih poglobljenih moči: je tako rekoč neposreden prikaz raziskovanja, z vsemi problem-skimi stranpotmi, konceptualnimi rekonfiguracijami in premestitvami vprašanj. Zelo mogoče je, da ob prvem branju dobimo napačen vtis, da avtor ves čas izpeljuje isti problem, in ne opazimo, da se je objekt raziskave kljub ohranitvi polja referenc premestil na drugo raven, da se sicer res govori o istih ljudeh, istih pojmih, da pa se je perspektiva, s katere se objekt raziskave vzpostavlja, temeljito spremenila, s tem pa tudi splet vprašanj, problemov in nazadnje objekt sam. Natančno to se namreč zgodi po drugem predavanju.

V prvem predavanju Foucault jasno zastavi študijski cilj letnika. Rad bi vzpostavil model analize oblasti, ki slednje ne bi tako ali drugače zvaljal na ekonomijo – bodisi s predajo pravic suvereni instanci v okviru kontraktualističnih teorij (Thomas Hobbes) bodisi prek opredelitve oblasti kot funkcije v reprodukciji

produkcijskih razmerij. Možnost alternativne teoretske konstrukcije je usmerjeno na vprašanje: »Ali vojna lahko prevzame funkcijo matrice analize vseh oblastnih razmerij?« Vprašanje, morebiten afirmativen odgovor, kateremu Foucault v izvorniku nekoliko nepravilno poda ime Nietzschejeva hipoteza. V izvorniku, saj slovenski prevod uspešno reproducira napako iz lepljenke Foucaultovih spisov *Življenje in prakse svobode*, kjer je Nietzschejeva teza (»Politika je nadaljevanje vojne z drugimi sredstvi.«) kot nasprotje Clausewitzeve teze (»Vojna je nadaljevanje politike z drugimi sredstvi.«) poimenovana kar Clausewitzeva teza. Rahlo nepravilna pa je oznaka zato, ker Nietzschejeva analiza moči ni zvedljiva na podobo plavolase pošasti iz dela *H genealogiji morale*, ki ropa, posiljuje, mori ter zasušnjuje.

Prvo in drugo predavanje tako spodbudita vtis, da bo med analizo materialne konkretosti vojaških institucij postalo razvidno, če naj oblast primarno razumemo kot vojno. Iz slavne konceptualne osi vednost-oblast je glavnina fokusa postavljena v pol oblasti. Stvar pa se popolnoma spremeni, ko poglobljena vprašanja postanejo: »Kdaj in kako se je formiral diskurz, ki vsako razmerje moči v zadnji instanci zvaja na vojno razmerje?«, »Kaj so sile, ki vstopajo v vojno razmerje?«, »Kakšna je oblastna funkcija tega diskurza?« ter »Kakšne so njegove premene?« Skratka, od vprašanja »Kako pravilno analizirati oblast?« gredo vsa predavanja, z izjemo zadnjega, v smeri vprašanja: »Kakšno oblastno funkcijo ima nek specifičen

diskurz o oblasti in kakšne so njegove transformacije?« Posledično glavni predavanj zavzame dvojen problem: 1) tematizacija zgodovinskega diskurza rasne vojne kot protivednosti, ki najprej v več različicah vznikne na polju antimonarhističnih formacij revolucionarne Anglije 16. stoletja ter nato v moč izgublajočem francoskemu plemstvu ob koncu vladavine sončnega kralja; 2) recentriranje tega diskurza v službo Države in njegov sočasni prevod v rasizem v začetku 19. stoletja – iz funkcije vojskovanja v funkcijo obrambe homogene družbe.

Rasna vojna torej ni rasizem? Rase, o katerih so v zgodovino pisju razpravljali avtorji, kot je Boulainvilliers, nimajo popolnoma nič skupnega z raso v biološkem smislu. Da v tem diskurzu rasa postane rasa, je potrebno le, da neka skupina ljudi živi skupaj, ima isti jezik, običaje idr. Ne gre za rasizem, temveč za ugotovitev, da znotraj ene Države ni enotnosti, ki bi Kraljevo osebo vezala na ljudstvo, še več, da ni niti enotnosti znotraj tega ljudstva. Da ljudstvo vsebuje več ras, pomeni preprosto to, da ga sestavlja več med seboj sovražnih kulturno definiranih skupin. Vpeljava binarizma v zgodovino pisje je prelom z zgodovino suverenosti, ki je vse od antičnega Rima pa do konca srednjega veka trdila, da je družba enotna. Je prelom z rimsko zgodovino, ki je slavila enotnost ljudstva in kralja in s tem ljudstva s samim seboj, z zgodovino, ki je podajala mite o kontinuiranem obstoju kraljevskega prava, o veličini in legitimnosti kraljeve oblasti. Nova zgodovina nasprotno trdi naslednje: »Ne,

nismo enotni! Družbo sestavljata dve rasi, pri čemer je ena izmed ras napadalcev, rasa osvajalcev, ki je v tem ali onem premagala staroselce ter jih nato zaslužnila.« Odslej so vladajoči in seveda kralj iz rase zmagovalcev, revni in podjarmljeni plebs pa pripada poraženim rasam. In ko Suveren in njegovi pravniki ter zgodovinarji zatrjujejo, da je njegova oblast od vekomaj, da je legitimna in da je ljudstvo enotno, po mnenju novega zgodovino pisja to počnejo le zato, da bi prikriji, da družbo preči binarnost, ki je rezultat vojne, tj. vojne, ki se še vedno nadaljuje z drugimi sredstvi. In če Boulainvilliersova zgodovina zatrjuje, da enotnosti ni, če iz teme dviga pozabljene segmente zgodovinske vednosti o bojih, da bi te boje obudila, s tem vzpostavlja protivednost in zahteva ponovno formiranje neke politične sile ter obuditev vojne, v kateri bodo prvi zadnji in zadnji prvi.

Tako se v Angliji tematika vzpostavi okoli vpada Normanov in njihove zmage nad Sasi v bitki pri Hastingsu, razcepljenostjo sledeče zgodovine – zgodovine normanskega plemstva ni zgodovina saškega plebsa - in nazadnje okoli zahteve, da se potomce Normanov vrže s prestola, da se ukine njihovo pravo ter uvede stare saške svoboščine. In zgolj slučaj je, da se recimo parlamentariistična verzija starodavnega saškega prava popolnoma sklada z njihovimi političnimi ideali. Na enak način, sicer ob rasti kompleksnosti analize, ki predmet raziskave z dejstva vpada razširi na povezavo med obdavčitvijo in različnimi tipi vojaške institucije, na

konjunkturne razloge za krepitev in pojemanje moči neke skupine, se v Franciji ob koncu vladavine Ludvika XIV. razprava veže na problem razmerij moči med potomci podjarmljenih Galo-Rimljanov in zmagoslavne frankovske krvi.

A pozor! Delo *Družbo je treba braniti* ni knjiga o vpadu Normanov ter Frankov in o porazu Sasov ter Galcev. Je na nek način zgodovina nekega zgodovinopisja, ki vpeljuje tematično vpada in njegovih oblastnih ali protioblastnih funkcij, tj. zgodovina zgodovinopisja kot diskurzivne taktike in transformacije njegovih strateških funkcij. Od vprašanja o vojni kot možni matriki za analizo oblasti ne ostane pretirano veliko. Hvalevredne avtorjeve analize zgodovinskih diskurzov tu niso zato, da nam povejo, kaj se je z neko raso res zgodilo, temveč zato, da nam povejo, zakaj se je na neki točki o rasah začelo govoriti ter kako so spremembe v pojmovanju rase s prehodom izraznolikosti rasne vojne v enotnost človeške rase omogočile prepis iz kulturnega registra v biološkega, iz vojnega razmerja med rasami v obrambo biološke rase. Skratka, podrobne analize notranjih sprememb diskurza rasne vojne so avtorju omogočile, da jih nazadnje naveže na nov tip oblasti, ki jo pelje v zadnjem predavanju, t. i. biopolitiko. To je eden večjih Foucaultovih teoretskih prebojev, saj mu omogoča, da razizma ne reducira na zgolj še eno premetitev antagonizma znotraj družbe na imaginarnega sovražnika kot npr. v primeru Judov v času nacistične Nemčije, temveč ga prek vezave na

problem oblasti, katere funkcija se kaže predvsem v akceleraciji biološkega življenja, umesti v širši kontekst oblastnih tehnologij, lastnih tako rekoč vsem modernim državam. Pokaže, da se razizem kot izčiščevanje rase pojavi vsakič, ko je dandanes treba ubijati, saj v oblasteh, ki se predstavljajo kot producentke življenja, umor ali prepustitev smrti na način stradanja prejme opravičilo, zgolj če naj bi smrt dela populacije lahko prispevala k varovanju in izboljšavi določene biomase. Dodaten poudarek in dodatna pohvala dela: glede na to, da je »varnost« glavna fraza dandanašnjih politik v zvezi z begunci in da se v zvezi s splavom pogosto bolj kot o krizi tradicionalnih vrednot govori o zaskrbljenosti zaradi padca populacije, je ravno Foucaultova konceptualizacija biopolitike tista, ki je ena najbolj primernih za analizo naše sedanosti.

Na mestu njene vpeljave se avtor odmakne od diskurzivne analize, ki je predstavljala večji del ostalih predavanj, dokaj skopih z opisi konkretnih oblastnih tehnik, ki jih je Foucault v bistvu obdelal v preteklih delih, ter svoj fokus z vednosti ponovno preusmeri na samo oblast - oblast, katere logika je tu bolj ali manj zgolj nakazana, podrobneje pa bo obdelana v predavanjih, naslovljenih *Sécurité, territoire, population* ter *Rojstvo biopolitike*. Tako postane delo *Družbo je treba braniti* nekakšen srednji člen, ki na način predpostavljene vednosti o oblastnih mehanizmih omogoča kratek stik z njegovimi preteklimi deli, predvsem z *Nadzorovanjem in kaznovanjem*, ter navezavo na

njegovo kasnejše teoretske refleksije, obenem pa na avtorje, kot je Agamben. Nasploh lahko kot zadnjo pohvalo delu pripišemo to, da stalno omogoča možnosti kratkih stikov tako znotraj Foucaultovega dela kot z drugimi, v slovenskem prostoru pogosto pozabljenimi avtorji. Analiza funkcij rimske zgodovine omogoča stik z Dumézilom in njegovo analizo tridelne ideologije Indoevropcejev, analiza vojnih diskurzov omogoča reinterpretacijo Machiavellija in Hobbesa, opredelitev varnostnega režima oblasti s tako različnimi teoretiki, kot sta Carl Schmitt ter Étienne Balibar. Skratka: to je obvezno branje za vse tiste, ki jih zanima Foucault kot mislec ali pa problematika rasizma, varnosti, zgodovina zgodovine in ne nazadnje tudi vojna.

Deja CRNOVIĆ

Carole Pateman

Spolna pogodba

Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2016, 263 strani, 19.90 EUR (ISBN 978-961-237-825-7)

Tako kot atenska demokracija vključuje suženjstvo in strogo ločuje sferi, v katerih so delovali moški in na drugi strani ženske, tudi moderna država in z njo povezane državljanske svoboščine v svojem bistvu predpostavljajo, da v javni sferi delujejo moški, v zasebni pa so jim podrejene ženske. Carole Pateman v svojem

delu iz leta 1988, katerega prevod smo pri nas dobili lani, preizprašuje teorijo in teoretike pogodbe ter načine, na katere so si razlagali fikcijo, kakršna je prvotna pogodba.

Izhodišče knjige *Spolna pogodba* Carole Pateman je ugotovitev, do katere je avtorica prišla po nekaj letih proučevanja klasične pogodbene teorije: družbena pogodba predstavlja spolno pogodbo, državljanska svoboda predpostavlja patriarhalno pravico; ali kot avtorica razloži v nadaljevanju: državljanske svoboščine niso univerzalne, temveč so atribut moškosti in izhajajo iz patriarhalne pravice. Po njenem mnenju prvotni dogovor in družbeni dogovor hkrati predstavljata tudi spolni pakt, pri čemer je atribut spolni razumljen v patriarhalnem pomenu, torej kot način utrjevanja politične pravice moških do žensk, kot spolni v pomenu omogočenega dostopa moških do ženskih teles (str. 32). Spolna pogodba se v teoriji pogosto kaže kot nerelevantna, ker sodi v zasebno sfero, medtem ko je predvsem v liberalni politični teoriji v ospredju javna sfera in z njo povezane državljanske svoboščine.

Čeprav John Stuart Mill s koncem fevdalizma vidi tudi konec patriarhalne oblike družbene ureditve, saj v ospredju niso več družine ali klani, pa Carole Pateman razvije misel, da so namesto patriarhata morda res nastopili pogodbeni odnosi kapitalizma, vendar pa patriarhat in kapitalizem danes soobstajata oziroma je patriarhat dodatek kapitalističnim odnosom. »Sposobnosti, zaradi katerih so moški v nasprotju z ženskami lahko